

Monumentnummer*: 531978

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 56
E info@cultureelerfgoed.nl

Status rijksmonument
Inschrijving register* 12 juni 2015
Kadaster deel/nr 82805/150

Woonplaats*		Gemeente*		Provincie*			
Werkendam		Altena		Noord-Brabant			
Straat*	Nr*	House letter*	Toev.*	Postcode*	Woonplaats*	Situering	Locatie
Het Fort	4			4251 LZ	Werkendam		
Het Fort	3			4251 LZ	Werkendam		
Het Fort	2			4251 LZ	Werkendam		
Het Fort	5			4251 LZ	Werkendam		
Het Fort	6			4251 LZ	Werkendam		
Het Fort	7			4251 LZ	Werkendam		

Kadastrale gemeente*	Sectie*	Kadastraal object*	Appartement aanduiding	Grondperceel
Werkendam	AB			807
Werkendam	AB	817	A3	
Werkendam	AB	817	A5	
Werkendam	AB	817	A1	
Werkendam	AB	817	A2	
Werkendam	AB	817	A4	
Werkendam	AB	817	A6	

Omschrijving**

Cluster 82.

Inleiding

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

BOMVRIJ GEBOUW / KAZERNE met POTERNE van het complex Fort bij het Steurgat als voorbeeld van een aan drie zijden en bovenop door aarde gedekt bouwwerk, waarvan alleen de keelzijde niet gedekt was. Afhankelijk van de periode van ontstaan - en daarmee van de te verwachten inslagkracht van projectielen - werd van 'bomvrije gebouwen' gesproken, wanneer ze werden geacht bestand te zijn tegen een van tevoren bepaald aantal inslagen van zwaar kaliber.

Een KAZERNE is een verblijfsgebouw voor soldaten en hun uitrusting. Het waren de Fransen die eind 18e, begin 19e eeuw het stelsel invoerden soldaten in kazernes te legeren; vele kazernes zijn vanaf die tijd deel gaan uitmaken van forten, maar hiernaast zijn er ook talrijke als afzonderlijke bouwwerken binnen of buiten de bebouwde kommen (steden) tot stand gekomen. De binnen de 19e-eeuwse forten en andere werken gesitueerde kazernegebouwen waren gewoonlijk als bomvrije onderkomens geconstrueerd, dat wil zeggen dat ze bestand dienden te zijn tegen vijandelijk vuur. Als bouw materiaal werd metersdik metselwerk of (gewapend) beton toegepast, terwijl als dekking van het dak en de frontzijde bovendien een aanaarding plaatsvond. Verzwaring van metselwerk, toepassing van schokabsorberende metselsystemen (onder meer door middel van bogen), flauwe hellingshoeken en gebogen of juist puntige vormen, gebruik van beton - en later van gewapend beton - in steeds zwaardere uitvoering, was een van de manieren om vestingwerken bestand te houden tegen toenemende aanvalskracht. Bovendien was het aanbrengen van aarddekkingen een goed middel gebleken om de energie te absorberen of te dempen. Dit is de reden waarom vele gemetselde of betonnen werken van een aardlaag of een frontbescherming van zand of aarde zijn voorzien. De niet binnen forten of andere werken gelegen kazernes waren al dan niet speciaal voor die bestemming opgerichte en ingerichte gebouwen met accommodatie voor de (permanente) legering van militairen, vaak ook voorzien van andere militaire faciliteiten, zoals exercitieterreinen.

Ook bij de kazerne van het Fort bij het Steurgat heeft vrijwel rondom aanaarding van het zware metselwerk plaatsgevonden en bleef alleen de hoofdgevel - de keelzijde - zichtbaar. De kazerne bevindt zich centraal op het fort met deze gevel naar het noordoosten.

Bij de herinrichting en de herbesteding van het fort, rond 2000, zijn de twee bouwlagen beslaande hoofdgevel en de meeste andere constructieve, bakstenen onderdelen (zoals de gewelfde ruimten) gehandhaafd en gerestaureerd. De aardgedekte frontzijde is deels en de aarddekking zelf is geheel geamoveerd geweest om ruimte te maken voor diepe appartementen en een extra bouwlaag. Hiertoe zijn met name aan de frontzijde en bovenop delen van het bomvrije gebouw vervangen door, of aangevuld met een betonnen casco. Vervolgens heeft aan de frontzijde een partiële en aan de beide flanken een totale, nieuwe aanaarding plaatsgevonden met voor een deel andersoortig materiaal. De aarden dekking aan de frontzijde is verder grotendeels 'vervangen' door een overwegend glazen gevel. Op het dak heeft geen aanaarding meer plaatsgehad en is een vlakke, harde, dakbedekking met enige lichtopeningen gerealiseerd. Het huidige gebouw is ingericht met enkele appartementen achter de hoofdgevel, grotendeels met behoud van de authentieke inwendige structuur en geleiding. Hier bovenop kwam een derde, vanaf de hoofdgevelzijde niet in het zicht komende bouwlaag. Aan de frontzijde zijn de drie bouwlagen en hun (deels schuin lopende) glasgevels goed zichtbaar. De nieuwe toevoegingen aan het bouwwerk hebben geen monumentale waarde.

Een POTERNE is een ondergrondse, bomvrije gang binnen een fort of een ander werk, die onderdelen van het fort verbindt, gewoonlijk hoofd- en voorwerk(en). In het Fort bij het Steurgat verbindt een poterne de bomvrije kazerne met de aan de frontzijde van het fort gesitueerde bomvrije remise.

Omschrijving

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

BOMVRIJ GEBOUW / KAZERNE van het Fort aan het Steurgat, als in zwaar metselwerk uitgevoerd, ongeveer 60 m breed, centraal op het fort gelegen hoofdgebouw. De kazerne is twee bouwlagen hoog en omvat een reeks niet identieke traveeën onder brede bakstenen togen. De gevel bevat getoogde toegangen met meestal aan weerszijden dito vensters van niet overal gelijk formaat. De houten luiken zijn in een ossenbloedrode tint geschilderd. Op de verdieping vergelijkbare typen, enkelvoudige, dubbel of gedrieën gekoppelde vensters van verschillend formaat. Links onder een in het verlengde van de gevel liggende, hellende vleugelmuur een vergelijkbare travee zonder verdieping en rechts een haakse keermuur tot op verdiepingsniveau met daarboven twee toegangen en een venster. Het interieur omvat op de begane grond en de eerste verdieping diverse in zwaar, authentiek metselwerk uitgevoerde ruimten en elementen, waaronder vooral gewelfde en getoogde constructies.

Via de in getoogd metselwerk uitgevoerde POTERNE bestaat een ondergrondse, bomvrije verbinding tussen de kazerne en de aan de frontzijde hiervan gelegen remise/munitiemagazijnen.

Waardering

Het BOMVRIJ GEBOUW / KAZERNE met POTERNE van het Fort bij het Steurgat is van algemeen belang vanwege:

* Cultuurhistorische waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is gerealiseerd en daarna door anderen gedurende ongeveer 125 jaar is versterkt en verbeterd.

* Architectuurhistorische waarden, in het bijzonder als uiting van de militair-strategische bouwkunde, die gebaseerd is op: a. het systeem van inundatie en accesverdediging (19de eeuw), b. de wedloop met de zich versterkende offensieve middelen (19de eeuw).

Het betreft hier een onderdeel uit de jaren 1881-1882 dat een voorbeeld is van een twee bouwlagen hoge, in baksteen uitgevoerd bomvrij gebouw met een poterne naar een nabij gelegen remise/munitiemagazijn.

* Ensemblewaarde en situationele waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Tevens vanwege de functionele en fysieke samenhang met de overige onderdelen van het complex.

* Het onderdeel is matig representatief omdat het aan de gevelzijde in verschijningsvorm kenmerken vertoont die het toenmalige defensieve doel onderstrepen en in het interieur nog vele gewelven en andere constructies bevat, maar daarbuiten nauwelijks meer aan weerbaarheid herinnerende elementen bevat.

* Het onderdeel is redelijk bewaard omdat het rond het jaar 2000 in zijn fysieke context en in materieel opzicht weliswaar wezenlijke aanpassingen en ook uitbreidingen heeft ondergaan, maar in zijn verschijningsvorm de structuur die kenmerkend was voor de toestand in de jaren '80 van de 19e eeuw, voor een belangrijk deel heeft behouden.

Hoofdcategorie

Verdedigingswerken en militaire gebouwen

Subcategorie

Bomvrij militair object

Functie

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument